

PFAS – weg ermee en (intussen) over handelingskaders (ook) ter bescherming van het buitengebied

mr. G.J.M. de Jager

1. Inleiding

Op 9 april 2019 deelde de staatssecretaris van infrastructuur en waterstaat met de Tweede Kamer een memo van het RIVM van 4 maart 2019 met de titel “Overzicht van risicogrenzen voor PFOS, PFOA en GenX ten behoeve van een tijdelijk handelingskader voor het toepassen van grond en baggerspecie op of in de landbodem” (067/2019 DMG/BL/AW).¹ In haar begeleidende brief van die datum meldt de staatssecretaris dat zij wenst te komen tot een tijdelijk handelingskader om de afzet van grond en baggerspecie die met de hiervoor genoemde stoffen (samen PFAS) zijn besmet, mogelijk te maken.²

Deze brief had meteen tot effect dat partijkeuringen³ in het kader van het Besluit en de Regeling bodemkwaliteit van grond en baggerspecie werden aangehouden, totdat dat tijdelijk handelingskader duidelijk was. Het memo van het RIVM bood namelijk weinig hoop op een ruim handelingskader. Het stilvallen van de partijkeuringen leidde toen tot forse problemen bij de aanleg van infrastructurele werken en woningbouw, omdat de aanvoer van grond en baggerspecie grotendeels kwam stil te liggen. Zodra immers PFAS werden aangetroffen in een partij grond of baggerspecie, liep de partijkeuring vast. Het eerste tijdelijk handelingskader zag in juli 2019 het licht.

Op 13 november 2019 volgde een aangepast (ruimer) tijdelijk handelingskader.⁴

Sinds de vaststelling van de eerste versie in 2019 heeft nader onderzoek naar de effecten van PFAS twee keer tot een wijziging/verruiming geleid. Het betreft versies van juli 2020 en december 2021.⁵ Gaandeweg verloor het handelingskader het predicaat ‘tijdelijk’. In december 2023 is het handelingskader voor het laatst herzien en vastgesteld. Dit handelingskader is tegelijk met de nieuwe Omgevingswet per 1 januari 2024 in werking getreden.⁶ In dit artikel besteed ik vooral aandacht aan dat laatste handelingskader, omdat dat de landbouw direct raakt. Ik zal echter beginnen met een beschrijving van PFAS, de kwalificatie daarvan en wat er aan de beperking van het gebruik van PFAS wordt gedaan.⁷

2. Wat is/zijn PFAS?

PFAS is een verzamelnaam en staat voor poly- en perfluoroalkylstoffen. Deze groep chemische stoffen is door mensen gemaakt en komt van nature niet voor in het milieu. PFAS kunnen een negatief effect hebben op het milieu en de gezondheid. Bekende voorbeelden van PFAS zijn PFOA, perfluoro octanoic acid (perfluorooctaanzuur), PFOS,

1 Memo van 4 maart 2019, 067/2019 DMG/BL/AW, www.rivm.nl.

2 Brief van 9 april 2019, IENW/BSK-2019/65014.

3 Een partijkeuring grond is een onderzoek naar de milieuhygiënische kwaliteit en toepassingsmogelijkheden van een partij grond of (gerijpte) baggerspecie al dan niet ontgraven. De keuring moet betrekking hebben op de gehele partij grond die wordt toegepast.

4 Kamerbrief 13 november 2019, DGNV/LG / 19260351

5 Respectievelijk Kamerbrief 1 juli 2020, ENW/BSK-2020/125444 en document 2021D49462 op tweedekamer.nl

6 Handelingskader voor hergebruik van PFAS-houdende grond en baggerspecie (versie december 2023), <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-dee421ec8377efafeaf463e5d632d30a7c38b567/pdf>

7 Hierover schreef ik eerder een artikel ten behoeve van het Land- en Tuinbouwbulletin (LTB 2020/30)

perfluorooctaansulfonaten (perfluorooctaansulfonzuur) en GenX-stoffen. Hoeveel verschillende PFAS'en er door mensen zijn gemaakt, is niet precies bekend. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft een aantal jaren geleden vastgesteld dat er ten minste 4700 PFAS'en bestaan, maar mogelijk waren het er meer, werd toen al aangegeven.⁸ De European Chemicals Agency (hierna: ECHA), www.echa.europa.eu, spreekt inmiddels over meer dan 10.000 soorten PFAS.⁹

PFAS'en hebben handige eigenschappen. Ze zijn, onder meer, water-, vet- en vuilafstotend. Ze zitten in verschillende producten, waaronder smeermiddelen, voedselverpakkingsmaterialen, blusschuim, anti-aanbaklagen van pannen, kleding, textiel en cosmetica. Ook worden ze gebruikt in verschillende industriële toepassingen en processen.

De stoffen komen in het milieu door emissies uit fabrieken die de stoffen maken of gebruiken. Ook kunnen ze in het milieu komen door gebruik van PFAS-houdende producten, zoals blusschuim, impregneermiddel voor textiel, smeermiddelen of als PFAS-houdende producten bij het afval terecht komen.

3. Aanwijzing PFAS als zeer zorgwekkende stoffen

Internationaal is er de laatste jaren veel onderzoek gedaan naar de effecten van PFAS. Dit heeft ertoe geleid dat dit jaar (de) PFAS als groep toegevoegd zijn aan de lijst voor prioritaire actie van OSPAR, zijnde de 'Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic'.¹⁰ Deze lijst is een van de wettelijke bronnen voor identificatie van zeer zorgwekkende stoffen volgens artikel 5.22a, tweede lid, onder a, sub 5, Besluit activiteiten leefomgeving (hierna: Bal). Door deze aanvulling van de OSPAR-lijst zijn nu alle PFAS als zeer zorgwekkende stoffen aangemerkt. Bedrijven waar deze stoffen vrijkomen krijgen daardoor een minimalisatieplicht voor emissies naar lucht en water. Dat volgt (bijvoorbeeld) voor

de landbouw uit (de systematiek van) afdeling 3.6 Omgevingswet tezamen met het hiervoor aangehaalde artikel 5.22a Bal.

4. Naar een Europees verbod op PFAS?

Eerder op 7 februari 2023 is een voorstel voor een Europees verbod op PFAS gepubliceerd door ECHA.¹¹ Zo'n verbod heeft de (juridische) vorm van een restrictie.¹² Dit restrictievoorstel maakte Nederland samen met Denemarken, Duitsland, Noorwegen en Zweden.

Doel van het restrictievoorstel is uiteindelijk een verbod op het gebruik van deze stoffen om de risico's voor mens en milieu te beperken. Het voorstel richt zich op de hele groep van PFAS om vervanging van de ene PFAS door een andere te voorkomen. De vijf landen hebben de voorbereidingen gedaan en het voorstel ingediend. Dit was de eerste stap. Voordat het verbod er is, volgt nog een lang traject.

Er zijn drie besluitvormingsfasen. De eerste fase is inmiddels volbracht en bestond uit het voorbereiden en het indienen van een restrictievoorstel. Het ministerie van infrastructuur en waterstaat en het RIVM werkten daarvoor samen met de partnerorganisaties van de betrokken lidstaten. Tijdens deze fase is wetenschappelijke literatuur geraadpleegd en is op verschillende momenten informatie ingewonnen bij betrokken bedrijven, overheden en organisaties.

De tweede fase is een openbare raadpleging. Iedereen kan nu inspraak hebben in het dossier en informatie aanleveren. Deze informatie wordt door ECHA verwerkt. Vervolgens stellen de wetenschappelijke comités van ECHA hun advies op. Dat zijn het RAC (Regionale Arts Consulents¹³) en het SEAC (Socio-Economic Assessment Committee¹⁴).

In de derde fase maakt de Europese Commissie een definitief voorstel, waar de lidstaten over stemmen. Als het wordt aangenomen, treedt het verbod in werking.¹⁵

8 <https://www.rivm.nl/pfas/official-start-voor-europees-pfas-verbod#:~:text=Voorbeelden%20van%20PFAS%20zijn%20GenX,mogelijk%20zijn%20het%20er%20meer.>

9 <https://www.rivm.nl/en/news/details-of-proposed-european-pfas-ban-released>

10 <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/11/14/alle-pfas-geclassificeerd-als-zeer-zorgwekkende-stof>

11 [https://echa.europa.eu/nl/restrictions-under-consideration/-/substance-rev/72301/term.](https://echa.europa.eu/nl/restrictions-under-consideration/-/substance-rev/72301/term)

12 Zie artikel 68 e.v. van Verordening (EG) nr. 1907/2006, zijnde de REACH-verordening (Registratie, Evaluatie, Autorisatie en Restrictie van Chemische Stoffen)

13 <https://www.rivm.nl/regionale-infectieziektebestrijding/regionale-arts-consulenten-rac#:~:text=De%20regionaal%20arts%20consulent%20is,samenwerking%20met%20en%20tussen%20ketenpartners.>

14 <https://echa.europa.eu/nl/about-us/who-we-are/committee-for-socio-economic-analysis>

15 De voortgang van het restrictiedossier is te volgen op de website van ECHA, www.echa.europa.eu.

Zover is het nog niet. Intussen moet er rekening worden gehouden met het feit dat de leefomgeving is vervuild met PFAS. Hoe te voorkomen dat PFAS zich verder verspreid door grondverzet?

5. Wettelijk kader

Sinds 1 januari 2024 is het relevante wettelijk kader als volgt. Artikel 2.11 Bal heeft een zorgplicht in zich voor degene die grond of baggerspecie toepast. De zorgplicht strekt ertoe dat de toepasser die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat die activiteit nadelige gevolgen kan hebben voor onder meer het milieu verplicht is:

- a. alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van diegene kunnen worden gevraagd om die gevolgen te voorkomen;
- b. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen: die gevolgen zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken; en
- c. als die gevolgen onvoldoende kunnen worden beperkt: die activiteit achterwege te laten voor zover dat redelijkerwijs van diegene kan worden gevraagd.

Artikel 3.48o, eerste en tweede lid, Bal regelen vervolgens dat het toepassen van grond of baggerspecie een milieubelastende activiteit is op grond waarvan beperkende regels gelden met betrekking tot het mogen toepassen van grond of baggerspecie.

Het hierna te bespreken handelingskader heeft betrekking op het toepassen van grond of baggerspecie als bedoeld in artikel 3.48o, eerste en tweede lid, van het Bal. Indien een uitzondering als bedoeld in artikel 3.48o, derde lid, van het Bal, van toepassing is, is dit handelingskader een invulling van de zorgplicht uit artikel 1.7 van de Omgevingswet, volgens het handelingskader.¹⁶ Dat betekent dat ook als een uitzondering zich voordoet, het handelingskader toepassing vindt. Het handelingskader wordt overigens wel (nog altijd) als een advies neergezet.¹⁷ Onder bepaalde omstandigheden kan ervan worden afgeweken, waarover hierna meer.

Interessant voor de agrarische praktijk is de uitzondering uit artikel 3:48o, derde lid, onder a, Bal. Dat onderdeel luidt:

“3. Onder de aanwijzing vallen niet:

- a. het toepassen van grond of baggerspecie als die is verwerkt in een product dat als meststof op grond*

¹⁶ t.a.p. 5, pag. 1 (voetnoot).

¹⁷ t.a.p. 5, pag. 4

¹⁸ Stb. 2021,98, pag. 275, tijdens het wetgevingsproces is er een lid in het artikel tussengevoegd, vandaar dat in het citaat wordt gesproken over het tweede lid.

van hoofdstuk III van het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet mag worden verhandeld;”

Over deze uitzondering zegt de nota van toelichting¹⁸:

“In het tweede lid, onder a, is een uitzondering gemaakt voor meststoffen. (...). Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat meststoffen onder de noemer van grond of baggerspecie worden toegepast om zo niet te hoeven voldoen aan het stelsel van gebruiksnormen. Een voorbeeld hiervan is compost. Dit materiaal kan aan de definitie van grond voldoen, terwijl het in het Besluit activiteiten leefomgeving ook aangewezen is als meststof. Als compost wordt gebruikt met het oogmerk om meststoffen op of in de bodem te brengen, zijn de meststoffenregels van toepassing. Compost valt dan niet onder de milieubelastende activiteit van paragraaf 3.2.26 het toepassen van grond en baggerspecie. Grond of baggerspecie die bij het toepassen een zekere mate van bemesting van de bodem tot gevolg kunnen hebben, maar die niet vallen onder de landbouwkundige en milieukundige eisen van hoofdstuk III van het Uitvoeringsbesluit Meststoffenwet, moeten op hun beurt voldoen aan de toepassingseisen die in deze paragraaf worden gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn de samengestelde grondproducten, waaronder boomgrond en teelaarde. (...). Het tweede lid onder a heeft nadrukkelijk niet als doel om materiaal dat de 20% grens voor overige organische meststoffen overschrijdt automatisch als meststof te beschouwen. Dergelijk materiaal moet als grond kunnen worden toegepast. Een voorbeeld hiervan is veen.”

Voor de toepassing van het handelingskader is het op deze plaats in de nota van toelichting aangebrachte (wat ingewikkelde) onderscheid dus niet relevant. Ook grond of baggerspecie die als meststof kwalificeert, mag (als uitgangspunt) over de band van de zorgplicht van artikel 1.7 Omgevingswet niet meer PFAS bevatten dan het handelingskader stelt.

6. Het ontstaan van het (tijdelijk) handelingskader

In het memo van 4 maart 2019 stelde het RIVM dat uit zijn onderzoek was gebleken dat bij de toen gevonden concentratieniveaus van de PFAS-verbindingen in de bodem, gezondheidsrisico's en directe ecologische

risico's doorgaans niet aan de orde zijn. De problematiek ligt voornamelijk in de indirecte risico's van doorvergiftiging en verspreiding van PFAS naar het grondwater.

Voor de korte termijn, zo stelde het RIVM, diende ingezet te worden op een tijdelijk kader dat zo veel mogelijk verspreiding van grond en bagger uit gebieden met hogere concentraties naar gebieden met lagere concentraties voorkomt (*stand still*) en beschermend is voor kwetsbare objecten. Samen met de risicogrenzen uit het memo van maart 2019 vormt dit de basis voor de toetsing van de toepassing van grond en baggerspecie.

In de basis is dat uitgangspunt nog altijd hetzelfde, zo volgt uit de beschrijving in het laatste handelingskader.¹⁹

Op grond van artikel 25a van het (nog altijd geldende) Besluit bodemkwaliteit tezamen met de Regeling bodemkwaliteit 2022 (hierna: Rbk 2022) zullen initiatiefnemers tot grondverzet de toepassingswaarden aan PFAS in toe te passen grond en baggerspecie moeten vaststellen en laten vastleggen in een milieuverklaring bodemkwaliteit die elke partij moet begeleiden. Dit volgt uit artikel 4.10 Rbk 2022. Daarin is de verplichting opgenomen om in het kader van de milieuverklaring bodemkwaliteit onderzoek te doen naar de waarschijnlijke aanwezigheid van eventuele andere stoffen dan de in de Rbk 2022 genormeerde stoffen die een partij ongeschikt kunnen maken voor toepassing. Deze verplichting is overigens niet beperkt tot PFAS-stoffen, maar ziet op alle waarschijnlijk aanwezige andere stoffen dan de in de Rbk 2022 genormeerde stoffen.

Het handelingskader van december 2023 vermeldt nog dat specifiek voor PFAS geadviseerd wordt het onderzoek te baseren op de lijst met PFAS-verbindingen die is gepubliceerd op de website van het Informatiepunt Leefomgeving (IPLO).²⁰ Gegeven echter het feit dat inmiddels alle PFAS als zeer zorgwekkende stoffen zijn aangemerkt, moet worden aangenomen dat het onderzoek zich moet richten op alle soorten PFAS-verbindingen in de toe te passen grond of baggerspecie.

Bij het toepassen van grond en baggerspecie op de landbodem wordt in het kader van het Bal een zogenaamde 'dubbele toets' gehanteerd (artikel 4.1272, eerste lid, Bal). Met deze dubbele toets wordt allereerst weer beoogd te waarborgen dat het toepassen van grond en baggerspecie niet tot verslechtering van de

bestaande bodemkwaliteit leidt (de al aangehaalde *stand still*). Daarnaast wordt daarmee beoogd dat de bodem (niet on)geschikter wordt voor het vervullen van de beoogde functies (die een geleidelijke verbetering van de bestaande bodemkwaliteit wenselijk kunnen maken). De dubbele toets houdt in dat de kwaliteit van de grond of baggerspecie die wordt toegepast, wordt getoetst aan

- a. de bestaande kwaliteit van de bodem waarop de grond of baggerspecie wordt toegepast, ingedeeld in een bodemkwaliteitsklasse, en
- b. de bodemfunctie die door de gemeente aan de landbodem is toegekend op de zogenaamde bodemfunctiekaart, uitgedrukt als bodemfunctieklasse.

Twee termen uit deze opsomming behoeven toelichting. Dat zijn bodemfunctieklasse en bodemkwaliteitsklasse.

Op de bodemfunctiekaart als onderdeel van het omgevingsplan (zie artikel 5.89p Besluit kwaliteit leefomgeving) kan onderscheid worden gemaakt tussen de bodemfunctieklasse "landbouw/natuur", en de bodemfunctieklassen "wonen" en "industrie". Gebieden die niet in de klasse wonen of industrie zijn ingedeeld, zijn automatisch ingedeeld in de klasse "landbouw/natuur". In zoverre wordt in de praktijk ook gesproken van ingedeelde en niet-ingedeelde gebieden. Ter begrenzing van de bodemfunctieklassen zijn in bijlage B bij de Rbk 2022 voor een groot aantal verontreinigende stoffen verschillende, oplopende, waarden vastgesteld, die beogen te waarborgen dat er gegeven de toegekende functies bij het toepassen van grond en baggerspecie geen risico's voor mens en milieu kunnen optreden. Voor de bodemfunctieklasse landbouw/natuur wordt de achtergrondwaarde van de stof die in Nederland wordt aangetroffen, feitelijk als bovengrens voor de kwaliteitsklasse gehanteerd. Stoffen waarvoor in bijlage B waarden zijn opgenomen, worden aangeduid als genormeerde stoffen. PFAS worden aangeduid als ongenormeerde stoffen, omdat daarvoor in bijlage B van de Rbk2022 geen waarden zijn opgenomen. Dat is ook nog niet het geval nadat alle PFAS als zeer zorgwekkende stoffen zijn aangemerkt.

Vervolgens is voor landbodems nog relevant dat gemeenten de mogelijkheid hebben landbodems onder te verdelen in kwaliteitssoorten. De basis daarvoor is artikel 25d, vierde lid, onder a, Bal.

¹⁹ T.a.p. 5, pag. 4 en 5.

²⁰ <https://iplo.nl/thema/bodem/nieuws-bodem/2021/geactualiseerd-handelingskader-pfas-december-2021/>; de tekst op deze webpagina lijkt overigens wat verouderd.

Gemeenten hebben de mogelijkheid gegevens over PFAS in de bodem van hun gebied vast te leggen in een bodemkwaliteitskaart (overigens geen onderdeel van het omgevingsplan). Zo kunnen gemeenten zelf het beheer van hun grond regelen. Een lading grond met weinig PFAS mag dan bijvoorbeeld afgevoerd worden naar een stuk grond met veel PFAS. De bodemkwaliteitskaart gaat vóór de regeling van de toegestane waarden in het handelingskader.

Voor de waterbodems geldt een andere kwaliteitsindeling. Op grond van artikel 25d, vierde lid, onder b, Bal gelden voor waterbodems: niet verontreinigd, licht verontreinigd en matig verontreinigd. Het handelingskader kent voor waterbodems voor een deel ruimere regels die in dit artikel verder onbesproken blijven.²¹

De maximale toepassingswaarden, waarin ook het net besproken onderscheid tussen bodemfunctieklassen en bodemkwaliteitsklassen is meegenomen, volgen tot slot uit pagina 6 van het handelingskader van december 2023. Hierna volgt een korte beschrijving met waarden (voor landbodems) daaruit.

7. Toepassingen op de landbodem

Voor toepassingen van grond en baggerspecie op de landbodem, mits toegepast buiten grondwaterbeschermingsgebieden, gelden op grond van het handelingskader de volgende toepassingswaarden, uitgedrukt in microgrammen droge stof per kilogram:

- 3 µg/kg voor PFOS
- 7 µg/kg voor PFOA
- 3 µg/kg voor andere PFAS (waaronder GenX)

Deze toepassingsnormen gelden voor locaties met een toepassingseis voor de bodemkwaliteitsklasse wonen en industrie, het verspreiden van baggerspecie op het aangrenzende perceel en het toepassen in de kern van een grootschalige toepassing.

Voor de overige toepassingen op de landbodem, dus op locaties met een toepassingseis landbouw/natuur, geldt de voorlopige achtergrondwaarde van 1,9 µg/kg voor PFOA en 1,4 µg/kg voor PFOS en de andere PFAS.

Voor toepassingen in grondwaterbeschermingsgebieden is de toepassingseis gelijk aan de gebiedskwaliteit en als deze niet bekend is gelijk aan de

rapportagegrens (0,1 µg/kg). Het bevoegd gezag kan beargumenteerd andere (soepelere of strengere) waarden in het eigen bodembeleid opnemen, zie ook hierna.

8. Afwijken van het handelingskader

Hiervoor is al aan de orde gekomen dat het handelingskader een advies is. De in het handelingskader geadviseerde toepassingswaarden hebben namelijk geen wettelijke status. De toepassingswaarden betreffen een generieke aanbeveling aan toepassers en bevoegde gezagen voor invulling van de genoemde zorgplicht bij het toepassen van PFAS-houdende grond en baggerspecie.

Deze landelijke invulling van de zorgplicht is gebaseerd op een wetenschappelijke onderbouwing. Initiatiefnemers en bevoegde gezagen blijven zelf verantwoordelijk voor (de controle op) een verantwoorde invulling van deze zorgplicht. Afwijking van de in het handelingskader geadviseerde toepassingswaarden moet altijd goed gemotiveerd en onderbouwd worden. Uit het handelingskader volgt dat het vaststellen c.q. aanhouden van soepelere waarden aan de orde kan zijn als de bestaande bodemkwaliteit in een gebied slechter is dan de toepassingswaarden die landelijk worden gehanteerd en de in het gebied vrijkomende grond en baggerspecie van slechtere kwaliteit daardoor niet mag worden toegepast. Zolang sprake is van een *stand still* bij toepassing, zou het dan toch mogelijk moeten zijn de grond of baggerspecie toe te passen, aldus het handelingskader.

9. Overgangsrecht vanwege inwerkingtreding Omgevingswet

Vanwege de inwerkingtreding van de Omgevingswet is ook overgangsrecht aan de orde. Voor dat grondverzet dat is begonnen onder oud recht geldt ook het oude recht. Dat eerbiedigende overgangsrecht volgt (in bredere zin wat betreft de bodem) hoofdstuk 3 van de Aanvullingswet bodem.²² Het handelingskader adviseert om voor de invulling van de zorgplicht voor PFAS-houdende grond en baggerspecie het handelingskader van 13 december 2021 aan te houden.

²¹ t.a.p. 5, pag. 6

²² Aanvullingswet bodem, Stb. 2020, 87

10. Conclusie

PFAS zal de komende jaren de gemoederen nog flink bezighouden. Vijf jaar na het eerste tijdelijk handelingskader en vele onderzoeken verder zijn de eerste stappen gezet naar een verbod op het toepassen van PFAS in productieprocessen. Daarmee is PFAS nog (lang) niet verdwenen uit de leefomgeving. De markt zal nog lang met de effecten daarvan worden geconfronteerd en zal al die tijd moeten rekenen met de beperkingen die uit het handelingskader volgen. Waar het/enig handelingskader wringt,

kunnen maatwerkoplossingen mogelijk zijn, maar daar moeten initiatiefnemers en bevoegde gezagen zorgvuldig mee omgaan om niet het verwijt te krijgen de (zorg)plichten uit de Omgevingswet en het Bal te overtreden.

Over de auteur

mr. G.J.M. (Gert-Jan) de Jager is advocaat bij Kneppelhout te Rotterdam.